

Ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Λεόντιος-Ο Ακατάβλητος εθνικός αγωνιστής.

Ομιλία στα Αποκαλυπτήρια της προτομής του στην Ιερά Αρχιεπισκοπή Κύπρου.

18/11/2015

Του Μητροπολίτη Πάφου Γεώργιου.

Μέσα από τη διακριτική λιτότητα και την ανεπιτήδευτη απλότητα των σημερινών αποκαλυπτηρίων, ζούμε μιαν έντονη συγκίνηση και μιαν πνευματική αγαλλίαση, που μας μεταφέρουν σε επίπεδα ποιοτικώς διάφορα από τα συνηθισμένα.

Τη στιγμή αυτή αισθανόμαστε να μας μιλά έντονα η παράδοση, το ένδοξο αγωνιστικό μας παρελθόν, οι λίθοι των γύρω οικοδομών. Νιώθουμε να ζούμε και εμείς στην Παλμεροκρατία. «Νομίζομεν», κατά παράφραση της υμνολογίας μας «συνείναι τω τιμωμένω πρωθιεράρχη και συγκακουχείσθαι μετ' αυτού τω λαώ του Θεού». Και, ασφαλώς, μόνον ο Κύριος, «ο πάντα ειδώς», γνωρίζει πόσες αγωνίες και κλαυθμοί και αγρυπνίες και προπηλακισμοί εβιώθησαν απ' αυτόν στους χώρους τούτους. Άλλα και πόσα φλογερά κηρύγματά του και εμπνευσμένοι λόγοι του, επιστηρικτικοί του δουλεύοντος ποιμνίου του, ακούστηκαν εδώ και τους οποίους ζηλοτύπως κρατούν σήμερα οι αιθέρες! Μίλούμε, και αυτό μας συγκλονίζει, από τους ίδιους χώρους από τους οποίους εκείνος για 14 σκληρά χρόνια, τα χρόνια της Τοποτηρητείας του, παρέθετε τα επιχειρήματά του για την ανάγκη απαλλαγής από την αποικιοκρατική δύναμη, ως κυκλώπειους ογκόλιθους πειθούς, και προετοίμαζε το έδαφος για την εξέγερση.

Το πέρασμα του χρόνου από την έξοδό του από τη σκηνή του κόσμου τούτου, μάς επιτρέπει σήμερα να αξιολογήσουμε σωστά τη μεγάλη προσωπικότητά του. Και να σταθούμε με θαυμασμό μπροστά της. Μερικοί ιστορικοί δεν μπόρεσαν να δώσουν τις πραγματικές διαστάσεις τού Λεοντίου γιατί βρίσκονταν πολύ κοντά στο μεγάλο και πολύμορφο γεγονός εντός του οποίου διεγράφονταν οι κύκλοι της δράσης του. Και άλλοι εσκεμμένα εσιώπησαν. Σ'εκείνα τα γεγονότα, στα οποία πρωταγωνίστησε, δεν εξετέθη επαρκώς η δράση του. Εκείνοι που ώφειλαν να μιλήσουν για τη δράση του και την αξία της στρατηγικής του, δεν μίλησαν. Να τον αμφισβητήσουν δεν μπορούσαν. Άλλα μίλησαν για την αξία άλλων, εκείνων που απρόσμενα τον διαδέχθηκαν και στους οποίους προσκολλήθηκαν. Και έτσι το έργο του συνεσκιάσθη.

Οφείλουμε, σήμερα, καθηκόντως να ευχαριστήσουμε τον Μακαριώτατο Αρχιεπίσκοπο Κύπρου, που με τη φιλοτέχνηση της προτομής του και τη σημερινή τελετή, φέρνει στις πραγματικές της διαστάσεις την πρωπικότητα και την προσφορά του αοιδίμου προκατόχου του, του Αρχιεπισκόπου Λεοντίου. Ήταν πράγματι ο Λεόντιος μια σημαίνουσα εκκλησιαστική και πνευματική μορφή, που ξεπερνούσε κατά πολύ τους συνηθισμενούς Κυπριακούς μέσους όρους. Δεν ήταν μια συμβατική μορφή, ανάμεσα στις πολλές, με τις οποίες η Εκκλησία, μέσω της Αποστολικής διαδοχής, πορεύεται στα πεπρωμένα της. Ούτε και ήταν κάτοπτρο που αντανακλούσε ιδέες άλλων. Ήταν εστία φωτεινή, πηγή φωτός, που εξέπεμπε δικές του ιδέες. Και αν κάποτε ανακάλυπτε σε κάποιον άλλον σκέψη ή θέση ορθή, εποικοδομητική, εύστοχη, είχε την

ικανότητα να την υιοθετεί, προσθέτοντας σ' αυτή και τα δικά του χαρακτηριστικά.

Από την ώρα που η Κύπρος αποσπάστηκε βίᾳ από τη Βυζαντινή μας αυτοκρατορία, από το 1191, ο χρόνος που κύλησε ήταν χρόνος θρήνου και δακρύων. Ο θρήνος και τα δάκρυα εντάθηκαν στην περίοδο της Αγγλικής κατοχής. Και ήταν ευτύχημα που ο Θεός, ο οποίος πάντοτε δίνει «συν τω πειρασμώ και την ἐκβασιν του δύνασθαι ημάς υπενεγκείν»(πρβλ. Α'Κορ. 10,13) ανέδειξε, στα ύστερα χρόνια της Αγγλοκρατίας, στην ηγεσία της Εκκλησίας της Κύπρου την ξεχωριστή μορφή του Λεοντίου, που κράτησε για χρόνια πολλά το βάρος της δουλεύουσας πατρίδας και της Ορθόδοξης Εκκλησίας της.

Προικισμένος με γρήγορη αντίληψη, καθαρή και πλατιά σκέψη και οξύνοια μοναδική, είχε σε πολύ ανεπτυγμένο βαθμό τα ηγετικά προσόντα: Την εύκολη επαφή με τις μάζες, τη σαγηνευτική ρητορεία, τη βαθιά πίστη στις ιδέες του και την εμπιστοσύνη στους χειρισμούς και στον δυναμισμό του. Αναδείχθηκε τολμηρός αγωνιστής και πατριώτης άκαμπτος. Ριψοκίνδυνος στους αγώνες του και επίμονος στις επιδιώξεις του. Έγινε ο βράχος, μέσα σε μιαν αφρισμένη θάλασσα, που επάνω του ξεσπούσαν τα κύματα, οι καταιγίδες και οι κεραυνοί, τόσο από τους ξένους κατακτητές, όσο και από τις αντιμαχόμενες ομάδες του εσωτερικού, ακόμα και από τους εν Χριστώ αδελφούς του.

Είναι παναθρώπινη κοινή διαπίστωση ότι η αρετή δεν ανευρίσκεται ως αυτοφυής καρπός, αλλ' είναι αποτέλεσμα άσκησης και γυμνασίας· είναι καρπός αγώνων και αγωνίας. Και ο Λεόντιος εκαλλιέργησε την αρετή σ' όλες τις εκφάνσεις τής προσωπικής του ζωής,

άλλοτε αποσυρόμενος εκούσια σε ξακουστές μονές και άλλοτε επιτηρούμενος από τον στρατό κατοχής. Ενίοτε διδάσκοντας τους πιστούς και κάποτε ελέγχοντας τους αντιτιθεμένους. Η προσωπική του ζωή λιτή και απέριττη. Τα άμφια στις φωτογραφίες που μας διασώθηκαν ανήκαν στον προκάτοχο του, τον Ιάκωβο Αντζουλάτο, αυτά που σήμερα φυλάσσουμε στο Μουσείο μας. Πίστευε πως στον χώρο της Εκκλησίας όπου διδάσκεται η ταπείνωση, η φιλοπτωχία, η λιτή ζωή, το μέτρο και η ιεροπρεπής σεμνότητα δεν μπορεί να κυριαρχεί η χλιδή, η επίδειξη και η σπατάλη, ούτε και ο «εκπερσισμός» των αμφίων, διά των οποίων γίνεται, στην πραγματικότητα, διαπόμπευση των ιερών μυστηρίων. Κατέδειξε με τη στάση του αυτή ότι η παρουσία υλικής πτωχείας σε υψηλά ιστάμενα πρόσωπα είναι δείγμα πλούτου εσωτερικού.

Μετά από οκτάμηνη αναγκαστική παραμονή του στο εξωτερικό, λόγω του κινήματος των Οκτωβριανών, επιστρέφει στην Κύπρο, όπου είχαν, εν τω μεταξύ, επιβληθεί αφόρητοι καταναγκασμοί και στέρηση κάθε ελευθερίας. Συνειδητοποιεί, τότε, πλήρως τις ευθύνες του. Κι όταν ύστερα από λίγο, το 1933, πεθαίνει ο Αρχιεπίσκοπος Κύριλλος ο Γ', αντιλαμβάνεται τον Γολγοθά του εκκλησιαστικού και εθνικού καθήκοντος στον οποίο εκαλείτο να ανέλθει μόνος, χωρίς καμμιά βοήθεια, χωρίς ένα Σύμωνα Κυρηναίο. Αν βρισκόταν στη θέση του Αρχιεπισκόπου, τα πράγματα θα ήσαν πολύ ευκολότερα. Από τη θέση του Τοποτηρητή συνάντησε αντιξοότητες και βρήκε αντιδράσεις γιατί υπήρχαν και τότε οι δίψυχοι. Αυτοί που δεν ενδιαφέρονταν για τον τόπο και την επιβίωση του λαού. Αυτοί που εξαρτούσαν την τοποθέτησή τους από την κρίση της στιγμής. Που ανέμεναν προς ποιον θα έγερνε η πλάστιγγα, προς τον

οποίον να προσκολληθούν. Γι' αυτό και θεωρούσε ως πρώτο του μέλημα, προκειμένου να ενοδωθεί ο εθνικός αγώνας, την πλήρωση του Αρχιεπισκοπικού Θρόνου. Έλεγε χαρακτηριστικά: «Εφοβούμεθα μήτοι επ' αόριστον της χηρείας παρατεινομένης πολλαπλασιασθή ο κλύδων και μεγεθυνθώσι τα κύματα τα κατά του ιερού σκάφους της Εκκλησίας επιφερόμενα, ζημίαν και βλάβην απροσδόκητον τη καθ' όλου και τη καθ' ημάς εκκλησιαστική καταστάσει απεργαζόμενα».

Η βρετανική πολιτική, όμως, μετά τα Οκτωβριανά, στόχευε στην εκμηδένιση του πολιτικού ρόλου της Εκκλησίας και στην καθυπόταξή της με μια σειρά νόμων που αφορούσαν την εκλογή αρχιεπισκόπου και ανέτρεπαν την ισχύουσα κανονική τάξη, καθιερώνοντας την επέμβαση της ξένης δύναμης στις εκκλησιαστικές υποθέσεις. Έτσι αναγκάστηκε ο Λεόντιος να αποδυθεί σε μακροχρόνιους αγώνες για αποτροπή των ξένων παρεμβάσεων. Στο τέλος, λόγω της αντιστασιακής δραστηριότητας και της εθνοπρεπούς στάσης του, η βρετανική πολιτική λειτούργησε ευεργετικά υπέρ της αναβάθμισης του εθναρχικού ρόλου της Εκκλησίας.

Σ' αυτές τις δύσκολες καταστάσεις ουδέποτε εδίστασε, ο Λεόντιος, όσο και όποιο και αν ήταν το τίμημα, να υψώσει τη φωνή του από του άμβωνος και να καλέσει τους πιστούς να αντισταθούν σ' όλες τις μεθοδεύσεις της αποικιακής δύναμης. Όταν η ξένη κυριαρχία προσπαθούσε να δράσει αποσταθεροποιητικά ως προς τη δομή της κοινωνίας, ο Λεόντιος αφύπνιζε συνειδήσεις, συγκλόνιζε συθέμελα τον λαό και τον καλούσε να υπερασπισθεί τα δικαιώματά του και να προστατεύσει το ήθος και το ύφος της κοινωνίας του. Και όταν η αποικιοκρατία προσπαθούσε να ελέγξει την Παιδεία και να αφελληνίσει με τον τρόπο αυτό την

Κύπρο, πέρα από τη γενική αντίδραση του σ' αυτές τις μεθοδεύσεις, ο Λεόντιος πολέμησε και για τη γλώσσα μας, την οποία θεωρούσε και αντιμετώπιζε ως εθνική παρακαταθήκη και ως ανάχωμα για τη μη διάβρωση της ελληνικής συνείδησης.

Ο λόγος του είχε πάντοτε τη δύναμη της πρωτοτυπίας, το θέλγητρο της καλλιέπειας, τη χάρη του ρυθμού στην αφήγηση, τη σφραγίδα της ειλικρίνειας, τον σαγηνευτικό ερεθισμό της προσοχής των ακροατών με την απαράμιλλη ευφράδεια και την παραστατική περιγραφή των γεγονότων.

Ο Αρχιεπίσκοπος Λεόντιος είναι εκείνος που συνέλαβε την ιδέα του αντιαποικιακού αγώνα, εδρασμένου όμως, μετά τον αυθορμητισμό των Οκτωβριανών του 1931, σε ασφαλή θεμέλια, με προσεγμένη προετοιμασία. Αυτή η ιδέα γεννήθηκε μέσα του από το 1933, όταν ως ο μόνος επίσκοπος στην Κύπρο, διέτρεχε τη νήσο απ' άκρου εις άκρο και αντιμετώπιζε τα ποικίλα προβλήματα του λαού. Προβλήματα τα οποία επολλαπλασίαζε, χωρίς καμιά αμφιβολία, η στυγνή Αγγλική κατοχή. Αυτή την ιδέα την εκαλλιέργησε και την έζησε σε πόλεις και χωριά, σε άμβωνες Μονών και εκκλησιών, σε πολύμηνους περιορισμούς, συρόμενος σε δικαστήρια και προπηλακιζόμενος από τον κατακτητή, πριν οι Μακάριοι, οι διάδοχοί του, και ιδίως ο Μακάριος ο Γ', την κάμουν κήρυγμα και σκοπό της ζωής τους. Σκέφτηκε τρόπους υλοποίησής της, ιδρύοντας στα ύστερα χρόνια της Τοποτηρητείας του τις ΟΧΕΝ για στρατολόγηση των αγωνιστών, πολύ πριν ο Διγενής καλέσει εις τα όπλα. Κράτησε τον δαυλό της αναμμένο σ' όλες τις τραγικές περιπέτειες της ζωής του μέχρι το τέλος του. Αρκεί να φυλλομετρήσει κανείς τις εφημερίδες της εποχής για να

το διαπιστώσει. Η προσωπικότητά του όπως διεμορφώθη στις συνθήκες της έκτακτης ανάγκης που επέβαλε ο κατακτητής, όπως εκινήθη, όπως εξεδηλώθη στον σκληρό αγώνα που προετοίμαζε, όπως έδρασε, όπως εποιεύθη, παίρνει την έκταση συμβόλου.

Δύο πράγματα από τη ζωή του εξακολουθούν και σήμερα να παραμένουν ζωντανά στη μνήμη και στη συνείδηση του Κυπριακού λαού: Πρώτα η αντίστασή του έναντι της αποικιοκρατικής κυβέρνησης σ'όσον αφορά τους νόμους για έλεγχο και υποταγή της Εκκλησίας, και η άρνησή του για διενέργεια Αρχιεπισκοπικών εκλογών με τους όρους του κατακτητή, όπως αναφέραμε προηγουμένως, και ύστερα η πρωτοβουλία του για ενίσχυση της Ελλάδας μετά την είσοδό της στον Β'Παγκόσμιο πόλεμο. Με εγκύκλιο του, άνδρες και γυναίκες μέσα σ'ένα κλίμα έντονης συγκινησιακής φόρτισης, πρόσφεραν, τότε, τα δακτυλίδιά τους και άλλα προσωπικά είδη μεγάλης υλικής και συναισθηματικής αξίας, στους δίσκους που περιφέρονταν στους ναούς, για την ελληνική στρατιωτική ενίσχυση.

Παράλληλα, έχοντας πάντα μπροστά του τον κύριο στόχο του, όταν πολλοί έσπευσαν ως εθελοντές στον συμμαχικό στρατό, ο Λεόντιος δεν παρέλειψε να διαμηνύσει με υπόμνημά του προς τον Κυβερνήτη, ότι ο Κυπριακός λαός βοηθούσε εθελοντικά τους συμμάχους «έχων αντικειμενικόν σκοπόν την ανάστασιν της Μεγάλης Ελλάδος και την ένωσιν της Κύπρου μετ'αυτής».

Η σταθερή και αταλάντευτη θέση του, σε συνδυασμό και με τις συνθήκες που επικράτησαν μετά τον Β'Παγκόσμιο πόλεμο, ανάγκασαν τους κρατούντες να επιτρέψουν τη διενέργεια αρχιεπισκοπικών εκλογών,

ύστερα από 14 χρόνια χηρείας του Θρόνου, χωρίς τους καταναγκαστικούς τους όρους και τους ανελεύθερους νόμους τους.

Παρόλο, που για να εξέλθει η Εκκλησία από την κρίση, αναγκάστηκε ο Λεόντιος να δεσμευθεί ότι δεν θα αποδεχόταν τυχόν εκλογή του, και παρά τις ειλικρινείς και συνεχείς εκκλήσεις του προς τον λαό να εκλέξει άλλον, ο Κυπριακός λαός επιβραβεύοντας τους 14ετείς αγώνες του τον εξέλεξε πανηγυρικά στον θρόνο του Απ.Βαρνάβα. Αποποιούμενος με ειλικρίνεια και επιμονή την εκλογή, επείσθη μόνον όταν οι ίδιοι οι αντίπαλοί του τον παρεκάλεσαν, με θέρμη, για να αποφευχθεί νέος σάλος εις την Εκκλησία. Ανήλθε τότε τις βαθμίδες του Αρχιεπισκοπικού θρόνου με αγωνιώδες βήμα, «υποτασσόμενος», κατά τα λόγια του, «εις το ανεξιχνίαστον θέλημα του Θεού», αλλά και με την αίσθηση ότι «ανήρχετο επί ικριώματος, μη αποβλέπων εις την τιμήν αλλά εις την συναίσθησιν της μεγάλης ευθύνης διά την ορθήν πηδαλιούχησιν της νοητής ολκάδος».

Η εκλογή του εχαιρετίσθη από παντού με ανακούφιση και χαρά. Νέες ελπίδες και προσδοκίες άρχισαν να διαγράφονται στον εθνικό και εκκλησιαστικό ορίζοντα. Ήδη με την πρώτη αρχιεπισκοπική του εγκύκλιο τοποθετείται ευθαρσώς και απορρίπτει την πρόταση για συμμετοχή στη Διασκεπτική Συνέλευση. Οι εθνικές διεκδικήσεις δεν επιδέχονται με κανένα τρόπο εκπτώσεις. Άλλ'ο αρχιεπισκοπικός δόλιχος υπήρξε βραχύτατος και τις ευγενείς επιδιώξεις του Αρχιεπισκόπου Λεοντίου ανέκοψεν ο απροσδόκητος θάνατός του, 36 μόλις ημέρες μετά την εκλογή του. Απήλθε από τον κόσμο τούτο στην ακμή της ζωής αλλά

και της εκκλησιαστικής διακονίας του, όταν μπορούσε πολλά και πολύτιμα να προσφέρει.

Ο θάνατος επιβάλλει όρια και αποτελεί το μοναδικό, ίσως, δυσεπίλυτο ανθρώπινο πρόβλημα. Αποκαλυπτόμενοι μπροστά στις ανεξιχνίαστες βουλές του Θεού, μόνο απλές υποθέσεις θα μπορούσαμε να κάνουμε. Σκέφτομαι, παραφράζοντας τη γνώμη γνωστού πανεπιστημιακού καθηγητή για τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο, ότι θα μπορούσαμε να πούμε και για τον Αρχιεπίσκοπο Λεόντιο πως «ευλυγισία τις και ελαστικότης θα απεσόβῃ τα δεινά άτινα υπέστη, όπως και από του Σωτήρος τον Σταυρόν. Άλλα Λεόντιος μετά συμβιβασμών και υποχωρήσεων δεν θα ήτο ο αθάνατος Λεόντιος ο οποίος διδάσκει και σήμερον, μετά τόσους χρόνους τον Κυπριακόν λαόν».

Και πράγματι η λυχνία δεν έσβησε με τον θάνατό του. Από τότε λάμπει και διαχέει το φως της αρετής και της αγωνιστικότητας, το ανέσπερο φως που μπορεί να διαλύσει τα οποιαδήποτε σκοτάδια στην εθνική πορεία μας. Αυτό το φως μεταλαμπαδεύτηκε στους διαδόχους του, και κυρίως στον Μακάριο τον Γ', που, έχοντας το δικό του νεανικό σφρίγος, συνέχισε και επεξέτεινε τους αγώνες του. Νομίζω πως το γεγονός ότι, μετά την ανάδειξη του Λεοντίου στον Αρχιεπισκοπικό θρόνο και την προκήρυξη εκλογών για την πλήρωση των Μητροπολιτικών θρόνων Πάφου και Κιτίου, προεβλήθη ως υποψήφιος για την Πάφο ο μετέπειτα Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ο Γ', δείχνει τον συντονισμό σκέψεων και το κοινό μήκος κύματος στο οποίο εκινούντο οι επιδιώξεις των δύο ανδρών. Δεν θα εξηγείτο διαφορετικά η προβολή από τον Λεόντιο, ή έστω η συγκατάθεσή του, για την υποψηφιότητα, στη δική του Μητρόπολη, του Μακαρίου. Άσχετα αν ο θάνατος του Λεοντίου ματαίωσε

τις εκλογές και οδήγησε τον Μακάριο, ύστερα, στη Μητρόπολη Κιτίου.

Σε μιαν κοινωνία που έχει ανάγκη από γνήσιο εκκλησιαστικό αλλά και εθνικό φρόνημα, χωρίς ακρότητες, χωρίς ευφάνταστους μετεωρισμούς, χωρίς ψυχόλεθρους φατριασμούς, σε μιαν Εκκλησία που έχει ανάγκη σε κάθε πτυχή του ράσου των ηγετών της να φτερουγίζει η ψυχή της θρησκείας και της πατρίδας σε ισοδύναμο και ισόβαρο βαθμό, έχουμε ανάγκη το παράδειγμα του Λεοντίου.

Ιδιαίτερα σήμερα που οι δυσκολίες και οι αντιξοότητες του αγώνα οδηγούν πολλούς σε αδιέξοδα και απαράδεκτους συμβιβασμούς ο Λεόντιος διδάσκει πως μόνον η αταλάντευτη και ανυποχώρητη εμμονή στους εθνικούς στόχους θα φέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Αν ο αδύναμος αρχίσει κάτω από πιέσεις να υποχωρεί, οι υποχωρήσεις του δεν θα' χουν τέλος. Θα οδηγηθεί από τις θέσεις αρχών, με μιαν ελεύθερη πτώση, στο βάραθρο του εξεντελισμού. Ο Αρχιεπίσκοπος Λεόντιος ήξερε πολύ καλά, και η γνώση του αυτή ήταν το αποτέλεσμα μιας ζωής αγώνων και αντίστασης, ότι οι πανικόβλητες υποχωρήσεις ουδέποτε περιορίζουν τη θρασύτητα του εχθρού. Αντίθετα την ενισχύουν.

Ατενίζοντας από σήμερα τη μορφή του αειμνήστου Εθνάρχου Λεοντίου που ανήγειρε στον χώρο τούτο της Αρχιεπισκοπής ο εκ των διαδόχων του, τόσο στον Θρόνο της Μητροπόλεως Πάφου όσο και στον Αρχιεπισκοπικό, ο σημερινός Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Χρυσόστομος ο Β', καλούμαστε να εγκύψουμε στην όλη βιοτή του και να ενθαρρυνθούμε από το παράδειγμά του. Μόνον έτσι θα δικαιώσουμε τους αγώνες του και μόνον έτσι θα εκπληρώσουμε το χρέος μας και προς αυτόν και προς την αγωνιζόμενη ακόμα πατρίδα μας.